

Werner Toonk

KARMA VAN STAAL

ENKELE REIS NAAR HET EIND VAN DE WERELD

HOLLANDIA

Haarlem

Proloog

Augustus 2008

Ontspannen heb ik het stuurwiel vast. Vanaf de hoge kant van de riante kuip heb ik een goed uitzicht op het scherm van de plotter en op de zeilen. Het is een heerlijke oversteek en mijn eerste keer terugzeilen vanuit Engeland. Afgelopen week heb ik met twee vrienden aan de Engelse oostkust doorgebracht op een gehuurde Bavaria. Eerst zetten we koers naar Lowestoft en daarna zeilden we tussen de zandbanken door naar Harwich en dan via de getijdenrivier naar Ipswich.

We zijn nu weer onderweg naar Amsterdam. Het is half drie 's nachts en we zijn precies op de helft. Nog 65 mijl te gaan naar IJmuiden. Het is een heerlijke nacht: een heldere hemel met veel sterren en een matige bries uit het zuidoosten. Ik schipper. In theorie heb ik me goed voorbereid. Ik heb stapels zeilboeken gelezen, vooral over mensen die lange reizen gemaakt hebben. Mijn eigen ervaring op zee gaat niet verder dan de Nederlandse kust op onze 22-voeter¹, met af en toe een rondje om Noord-Holland of naar Zeeland.

Op de heenreis zijn we allemaal erg gespannen; voor ons alle drie is het de eerste keer dat we naar Engeland oversteken. We houden de andere scheepvaart goed in de gaten, maken dwarspeilingen en bespreken alles met elkaar. Ook staat voortdurend een van ons op de uitkijk voor drijvende containers. Volkomen onzinnig, bedenk ik me later, want zodra het

¹ Voor uitleg van zeilbegrippen, zie de verklarende woordenlijst op p. 265.

donker is, zien we nog slechts de boordlichten van passerende vrachtschepen en de helverlichte boorplatformen. Als er al een container op ons pad ligt, dan varen we daar tegenaan.

Echt slapen durf ik niet, ook niet nu op de terugweg. Dit is voor het eerst dat ik een nacht op zee doorvaar. In m'n kooi probeer ik vooral ieder geluid te traceren. Laat mij maar lekker in de kuip zitten, dan kan ik zien wat er gebeurt. Morgen liggen we weer aan de wal en kunnen we prima bijslapen. Ik geniet van de sterrenhemel, van de windkracht 3 en heb zin in de nacht die voor ons ligt. Had ik maar van kinds af aan gezeild.

'Je vaart te hoog,' zegt Henk. Ik schrik op uit mijn gedachten. Was ik toch aan het slapen? Het grote genuazeil is aan het klapperen en we moeten inderdaad afvallen. Maar het werkt niet. Waar komt de wind vandaan? De windmeter draait rondjes en geeft geen richting meer aan: o knopen.

'De wind valt weg, van het ene op het andere moment,' antwoord ik, verdwaasd om me heen kijkend. Achter me hangt een dichte, witte laag over het water. Daarboven markeert een strakke, gitzwarte streep de grens met waar net nog de sterrenhemel zichtbaar was. Het is onmogelijk om in het donker op zee afstanden te schatten, maar ver kan het niet zijn. 'Kijk, er komt mist aan. Daarom valt de wind weg.' Maar ik zit er volkomen naast. Nog voordat Henk kan zien wat ik als mist inschat, krijgen we de volle laag.

'Pas op voor de gijp!' schreeuw ik nog, maar het is al te laat en de grote giek scheert over de kuip en komt met een knal aan de andere kant van de boot tot stilstand. Henk is gelukkig ongedeerd. Op de windmeter staat 34 knopen, windkracht 7 – maar waar vandaan? We liggen gevaarlijk schuin, het gangboord sleept door het water. Ik ben volkomen de weg kwijt en heb geen idee naar welke kant het roer moet. De genua staat

bak aan stuurboord en sleurt de boot op haar kant. Het zeil is veel te groot voor deze wind.

‘We moeten de genua inrollen, nu!’ schreeuw ik over de wind heen. Henk heeft zich schrap gezet en klimt omhoog naar de lier om de schoot los te gooien, maar het lukt niet. De dikke lijn zit onder zichzelf vastgetrokken en er staat zoveel kracht op dat het onmogelijk is om hem los te krijgen. ‘Dit gaat niet!’ roept Henk na een laatste vergeefse poging. ‘Wat nu?’

Ik sta achter het stuurwiel en probeer de wind van achteren te laten komen. Te voorkomen dat we nog schuiner komen te liggen. Voor de wind weg te lopen en te proberen nog een gijp te voorkomen. Maar er staat zoveel kracht op de zeilen dat ik niet in control ben. Er is paniek aan boord. Wat net nog een goedmoedelijk tochtje leek, pakt ineens heel anders uit. De schoot van de genua moet los, want anders krijgen we het zeil niet ingerold. ‘Koen!’ Ik schreeuw zo hard als ik kan naar binnen waar Koen in de voorpunt ligt te slapen. Nog eens. ‘Koe-hoen!’ Pas na wat een eeuwigheid lijkt te duren, komt een slaperig hoofd tevoorschijn. ‘Kom! Paniek. Start de motor en kom naar buiten.’

Ik probeer met behulp van de motor de boot weer tegen de wind in te sturen om de kracht van de genua af te krijgen, maar ben kansloos tegen deze wind. De genua trekt te hard. De andere kant opsturen en over bakboord draaien is ook geen optie, want dan krijgen we nog een klapgijp.

Daar is Koen. Van ons drieën is hij veruit de sterkste. Samen met Henk krijgt hij de schoot los en zo kunnen we de grote genua inrollen. ‘We moeten ook het grootzeil reven, jongens. Dit gaat niet goed zo.’ Nu de genua weg is, lukt het me om de boot in de wind te draaien. Het grootzeil reven op deze huurboot is eenvoudig met een draaisysteem in de mast, dat we vanuit de kuip kunnen bedienen.

De paniek verdwijnt en we koersen met een klein grootzeil en de motor bij weer richting IJmuiden. De golven beuken onaangenaam op de boeg en het is nog net zo donker als een uur geleden. Ik sta te trillen op mijn benen en hou met gespannen handen het stuurwiel vast. De wind blijft aanhouden en de regen komt met bakken uit de lucht. Aan bakboord zie ik onweer dat onze kant op komt.

‘Wat moet je doen met onweer?’ roept Henk vanuit de kajuit, waar hij beschut staat tegen de regen.

‘Zo snel mogelijk van het water af!’ roep ik terug. ‘Dat staat in alle zeilboeken.’ Zo snel mogelijk van het water af? Het is dertien uur terug naar Harwich en net zo ver naar IJmuiden. Dat gaat nu niet.

‘En wat gebeurt er als het inslaat?’ is zijn volgende vraag. Ik heb geen idee en wil het ook niet weten. Het duurt uren en het front gaat maar langzaam voorbij. De bliksemschichten komen steeds dichterbij en slaan aan alle kanten van de boot in het water. Wat als ze in de mast slaan? Metalen stagen, polyesterboot – mast op de kiel? Ik weet het niet. Is het reddingsvlot klaar? Stijf van de spanning blijf ik achter het stuurwiel staan. Dit hadden we niet aan zien komen. Gisteravond in Harwich was de verwachting nog windkracht 3. Geen 7.

Ik wil zo snel mogelijk van het water af. De genua durf ik niet meer uit te rollen. We laten de motor bij staan; het is mooi geweest. Langzaam wordt het licht. Nog 50 mijl tot aan IJmuiden. Ik tel de mijlen af, mijl voor mijl. Vlak voordat we de havenmond binnengaan, zien we nog een zeilboot; die zeilt en gaat veel harder dan wij. Ik laat ’m lopen en ben blij dat we over een paar minuten eindelijk aan de kant liggen.

In de marina van IJmuiden stap ik trillend van boord. Blij dat het erop zit en dat we veilig binnen zijn. We lunchen met een stevige burger en ik drink er een borrel bij. Vanaf hier is het nog drie uur naar Amsterdam. Per sms heb ik contact met

de verhuurder en die is bereid om de boot al aan het eind van de dag over te nemen. Fijn, anders moesten we doorvaren naar Enkhuizen en ik ben er helemaal klaar mee. Vlak voor Amsterdam breekt de zon door. We meren af voor het overvolle terras van Kanis & Meiland. De eigenaar van de boot staat gelukkig al te wachten. Ik wil nog maar één ding en dat is: naar huis.

Sinds die eerste oversteek ben ik 's nachts op zee altijd bang en alert. Wat een relaxte oversteek is, kan in anderhalve minuut anders zijn en een panieksituatie opleveren. Die eerste keer hebben we het goed opgelost, maar wat als er geen Koen was geweest? Hoe had ik het dan gedaan? Koen zelf heeft het paniekmoment gemist en er nooit zo bij stil gestaan wat daarvoor gebeurde. Henk heeft het open water afgezworen. 'Zeilen is mooi, maar de zee hoeft voor mij niet meer,' is zijn bondige conclusie. Mij is die zee altijd blijven trekken. Ik wil nog een oversteek maken. Niet naar Engeland, maar naar de andere kant van de wereld...

Laveren tussen boorplatformen

How does it feel, to be on your own, with no direction home
A complete unknown, like a rolling stone?
Like a Rolling Stone – Bob Dylan

Mei 2017

‘Also, ich habe noch eine Frage, bitte,’ zegt de vriendelijke Duitser naast me vanaf zijn gehuurde platbodem in de sluis van Kornwerderzand, die ons naar de Waddenzee leidt. Vanuit mijn ooghoek zie ik dat de sluisdeuren net helemaal open zijn. De voorste boten gooien los, het zoute water tegemoet. Mijn tocht gaat zo beginnen.

‘Ja?’ antwoord ik in mijn beste Duits. Ik lig achteraan en mag er als laatste uit.

‘And how many days is it?’ En nog terwijl ik ‘Vier’ antwoord, praat hij alweer door. ‘U gaat non-stop zeilen? Hoe gaat u dat doen met slapen? Gaat u dan naar de kant?’ Ik kijk hem aan en vraag me af of hij echt denkt dat je midden op de Noordzee een paar uur aan de kant kunt liggen om te slapen.

‘Well... Nicht so viel,’ antwoord ik. Kort houden. Zo naar buiten. De Duitser kijkt me meewarig aan en schudt zijn kalende

hoofd. Niets voor hem zo te zien, maar hij wenst me een goede vaart en concentreert zich vervolgens op de helmstok terwijl zijn bemanning het schip losgooit. Ik doe het in mijn eentje. En dat gaat goed. Vertrekken is makkelijker dan aankomen, in de sluis althans.

‘Slapen, hoe doe je dat eigenlijk als je helemaal alleen vaart?’ vraagt mijn dochter van elf.

‘Ik zet mijn wekker iedere twintig minuten, dan kijk ik goed om me heen of er andere boten zijn en dan slaap ik weer twintig minuten.’

‘Maar papa, dan kun je toch niet slapen? Ik doe er altijd wel een half uur over om in slaap te vallen. Maar dan gaat jouw wekker alweer.’ Mijn dochter snapt er niets van.

‘Papa is zo moe, die valt meteen in slaap.’

Het antwoord overtuigt blijkbaar, want het gesprek aan de keukentafel gaat alweer over iets anders. In werkelijkheid heb ik zelf ook geen idee hoe dat slapen gaat. Daar is deze tocht voor. Het is m’n eerste tocht waarbij ik solo op zee blijf varen. Solozeilers schijnen bij lange oversteken twintig minuten aan te houden, maar dat is op de oceaan. Ik vaar de komende dagen over de drukke Noordzee.

Net buitengaats boven Vlieland gaat de wind meteen goed los. Een paar uur later, als de zon al laag aan de horizon staat, is er nog een vriendelijk briesje over. Net genoeg om de vaart erin te houden. Vlak voor het donker wordt en mijn eerste nacht alleen begint, maak ik nog snel een stampot andijvie – de makkelijke variant met een pakje instant pureepoeder, voorgesneden andijvie en juliennereepjes spek. Ik krijg het niet naar binnen. Liggen en slapen is het beste wat ik nu kan doen. Misschien heb ik straks nog trek. Het ontbijtbakje van IKEA met daarin de helft van de stampot laat ik op de hou-

ten vlonder in de kuipvloer staan.

Vorig weekend heb ik mijn nieuwe AIS-alarm uitvoerig getest en dat werkt goed. Dankzij de software-update werkt het alarm nu ook als de laptop uitstaat. Er ligt een hoofdlampje klaar en mijn pak en laarzen hou ik aan zodat ik snel paraat kan zijn. M'n iPhone ligt op tafel naast de bank. Twaalf of twintig minuten? Twintig, *come on!* Veel mijmeringen verder hoor ik de krekels van het alarm. Was ik nu net vertrokken?

'Je moet je wekker om de twaalf minuten zetten,' adviseert een bevriende zeiler me als we aan een tafeltje in Amsterdam-West onze plannen doorspreken. 'De eerste nacht doe je geen oog dicht, maar de tweede nacht ben je zo moe dat je vanzelf omvalt.' Hij wil naar Zuid-Georgia, naast de Falklands, ik naar de andere kant van de wereld. Hij is een ervaren zeiler, heeft al eens solo naar Spitsbergen gevaren. Ik ben nog nooit solo een nacht op zee geweest, zelfs niet naar Engeland. 'Ik hou het altijd erg goed vol met een ritme van twaalf minuten; daar begin ik meteen na vertrek al mee.' Andere zeilers hebben me ook geadviseerd om twaalf minuten aan te houden, maar is dat nu echt nodig? Twintig kan prima, zeker met een AIS-transponder, een betrouwbaar alarm en een goed werkende marifoon.

Na mijn eerste slaapshift verschijnt de volgende *shipping lane* op het kleine navigatiescherm. Twee tankers komen dichtbij, maar pas over een uur zijn ze er echt. De windvaan houdt Karma keurig op koers en de zee is rustig. Ik pak mijn volgende twintig minuten en droom weg zonder te beseffen waar ik ben.

Ver weg roepen de krekels om weer rond te kijken. Het passeren van de *shipping lane* stelt deze keer niet zo veel voor. De twee tankers die gebroederlijk achter elkaar richting Duitsland varen, wijken een beetje voor me uit en sturen achterlangs. Het is net middernacht geweest. Via de marifoon heb ik de eerste 'Good morning' al gehoord. Ik roep beide schepen

op en ze reageren direct. 'Ik wilde u gewoon even bedanken!' Zou het komen omdat m'n scheepsnaam in de AIS veranderd is in 'S/Y Karma (SOLO)'?

Na de shipping lanes is het rustig: op 6 mijl vaart één visser die ik nog niet kan zien. Verder niets in de eerste 12 mijl. Ik zet mijn timer op dertig minuten en probeer eens hoe dat gaat. Beter. Wat mij de meeste moeite kost, is niet het in slaap vallen, maar het opstaan.

Rond half vijf komt de zon als een rode bal boven de horizon uit. Heerlijk. Mijn eerste nacht zit erop. Dat ging veel beter dan verwacht. Ik zet m'n slaapcyclus met de timer nog even door, maar vraag me bij iedere ronde weer af wat ik nu eigenlijk aan het doen ben. Als er een schip in de buurt komt, geeft de AIS een luid alarm. De kans dat ik iets eerder zie dan de AIS, is klein. Hoewel, bij boeien en plezierboten zonder AIS is dat anders. Maar hoeveel zijn er daarvan op deze route midden over de Noordzee naar de Shetlandeilanden?

Als ik om half negen weer wakker word, heb ik anderhalf uur aan een stuk geslapen. Dat was heerlijk, maar niet de bedoeling. De timer is gestopt. Heb ik 'm zelf stopgezet? Of ben ik vergeten hem aan te zetten? De laptop laat zien dat we lekker opgeschoten zijn. Dik 25 mijl in de laatste vijf uur. De wind is gezakt tot 11 knopen en de snelheid komt niet boven de 4,5 knoop. Eigenlijk moet de halfwinder erop. Maar dat kost me in mijn eentje zeker een uur. En hij moet ook weer naar beneden. Hoe zat het ook alweer met de weersverwachting? Maandag-nacht zou het harder waaien, maar vandaag bleef het de hele dag rustig. Ik pak een notitieblokje en schrijf een voor een de stappen op om de grote lap zeildoek veilig te hijsen. Niets vergeten? Ik herhaal de stappen drie keer hardop en haal dan de enorme zak uit de zeilenberging tevoorschijn.

Goed vooruitdenken, want nu staat er niemand bij de scho-

ten of achter het roer. Als er iets misgaat, sta ik er alleen voor. Overall buitenom, harpjes goed vast. 'Rotlijn!' verwens ik de lifeline als ik mezelf er voor de zoveelste keer in vastdraai. Als uiteindelijk alles vastzit, zet ik me schrap naast de mast en hijs met een extra val de slurf met daarin het zeil omhoog. Tussen mijn vingers hou ik goed het gele lijntje vast waarmee het zeil uit de slurf getrokken wordt. Maar wat is dat? Als de slurf 4 meter omhoog is, komt er een zandloper tevoorschijn. Het zeil zit gedraaid, als een zandloper. Wat zijn het ook een ondingen! Ze horen soepel op en af te rollen, net als een condoom, maar in de praktijk is het iedere keer weer ellende.

Het zeil moet weer omlaag en de lijnen andersom opnieuw vast, maar dat is makkelijker gezegd dan gedaan. De bal van de zandloper is gevuld met lucht en die gaat niet zomaar terug in de slurf. Geduld. Blijven trekken. Ontspannen. En weer trekken. Langzaam komt de slurf verder naar beneden. En dan gaat het pas echt mis: het gele lijntje haakt zich vast achter het uiteinde van de zaling en ik krijg het met geen mogelijkheid meer los. Gelukkig is het de onderste zaling, maar toch. Om nu op de eerste dag van deze solotocht al meteen de mast in te moeten... Ik zie mezelf al hangen aan mijn lifeline, met een maststep door mijn ribben. Een horrorverhaal, maar waar-gebeurd, zo vertelde de verzekeringsmaatschappij me vorige week nog. De expert wist erbij te vermelden dat het schip gelukkig gered was.

Als het zeil niet omlaag wil, dan maar weer omhoog en nog een keer proberen die halfwinder te zetten. En als het dan misgaat? Alles beter dan nu in de mast te moeten klimmen. Deze keer zit het mee. De slurf gaat soepel omhoog. Na precies een uur hijsen, strijken en hijsen hangt de grote rood-wit-blauw gekleurde lap schuin voor de boot. Het zeil staat mooier dan het ooit gestaan heeft. Hoewel... het is de eerste keer dat ik het solo zet. En het zal wel net zo zijn als bij baby's, dat oneindige